

Аннотация

В статье проанализированы различные подходы к разработке классификаций фразеологических единиц. Приведены принципы классификации устойчивых словосочетаний, которыми ученые пользовались во время их распределения; выявлены общие и отличительные особенности.

Ключевые слова: классификация фразеологических единиц, фразеологические сращения, фразеологические единства, фразеологические сочетания.

Summary

There have been analyzed different approaches to the development of phraseological units' classifications. There have been suggested principles of classifications of stable combinations which scientists used during their allocation; general and distinctive features have been defined.

Keywords: classification of phraseological units, phraseological seams, phraseological unity, phraseological combinations.

УДК 81'367.335

Рула Н. В.,
здобувач,
Бердянський державний
педагогічний університет

ФОРМАЛЬНО-ГРАМАТИЧНА ТА СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ СКЛАДНОСУРЯДНИХ РЕЧЕНЬ ЗІ СПОЛУЧНИКОМ *і* (*й*)

Постановка наукової проблеми та її значення. Система складносурядних речень загалом описана, але кожен різновид зазначених конструкцій потребує поглибленого вивчення. Опис складносурядних речень зі сполучником *і* (*й*) на сьогодні є неповним. У традиційних мовознавчих працях не розмежовано формально-граматичну та семантико-синтаксичну характеристики складносурядних конструкцій зі сполучником *і* (*й*). Також висвітлені не всі їхні семантичні різновиди. Тому виникає потреба у чіткому багатовимірному дослідженні цих синтаксичних одиниць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових працях останніх років ХХ сторіччя увагу зосереджували на описі змістових відношень між предикативними частинами складносурядних речень зі сполучником *і* (*й*). Насамперед усі мовознавці виділяли серед цих конструкцій речення з темпоральною семантикою, зокрема зі значенням одночасності або послідовності описуваних дій, явищ, станів, а також з причиново-наслідковою та умовно-наслідковою залежністю [1; 2; 4; 9; 10; 12]. Лише побіжно згадують у своїх працях науковці про інші відтінки семантичних значень між предикативними частинами складносурядних речень, поєднаних сполучником *і* (*й*): результативно-висновкова залежність [4; 9], перелічування (для повторюваного сполучника *і – і*) [1; 4], поширення, доповнення [1; 2; 4], обмежування, зіставлення, порівняння [2].

І лише на межі ХХ–ХХІ сторіччя у зв'язку з появою нової функційно-категорійної граматики сучасної української мови змінено підхід до вивчення складносурядних конструкцій зі сполучником *і* (*й*). Почали звертати увагу на

багатовимірність речень як синтаксичних одиниць – на їхню семантику, формально-граматичні особливості та комунікативну організацію [2; 11].

Мета і завдання статті. Метою цієї розвідки є аналіз формально-граматичної та семантико-синтаксичної структур складносурядних речень зі сполучником *і* (*й*). Основні завдання статті: систематизувати та ієрархізувати вже описані аспекти формально-граматичної організації складносурядних речень; запропонувати власне бачення деяких формальних та семантичних ознак речень зі сполучником *і* (*й*).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Складносурядні речення зі сполучником *і* (*й*) є типовими репрезентантами єднальних відношень, які мають досить узагальнену семантику. Сполучник *і* (*й*), що найчастіше поєднує складники таких речень, є недиференційованим, він може пов'язувати предикативні частини як із власне-єднальними, так і невластиво-єднальними відношеннями. Як показав зібраний фактичний матеріал, у багатьох випадках єднальна семантика може ускладнюватися іншими відтінками значення: зіставлення, протиставлення, причини, умови, наслідку, допусту, висновку, результату, обмеження, відповідності / невідповідності, поширення, доповнення тощо.

Пропонуємо усі складносурядні речення зі сполучником *і* (*й*) за значенням розподілити на такі різновиди:

- 1) власне-єднальні (зі значенням одночасності, послідовності дій, явищ);
- 2) єднально-протиставні (із додатковим значенням зіставлення, протиставлення, відповідності / невідповідності дій, явищ);
- 3) єднально-детермінативні (відтінки, властиві складнопідрядним реченням);
- 4) приєднувальні.

Щодо третього різновиду речень (між предикативними частинами виникають детермінативні відношення), зауважимо, що на відміну від складнопідрядних конструкцій, у яких семантичні відношення є однібічними, складносурядні речення мають двобічний вияв значення, наприклад, у першій предикативній частині описано причину дії, а в другій – наслідок: *Я здригаюсь, і він накидає на мої плечі свою куртку* (І. Роздобудько).

Говорячи про приєднувальні складносурядні речення зі сполучником *і* (*й*), С. Бевзенко вказував, що “він [сполучник *і* – *Н. Р.*] у таких випадках виступає у поєднанні з вказівним займенником *це* в різних його формах, починаючи другу частину складносурядного речення і виражаючи при цьому приєднувальний зв'язок з означальним відтінком” [1, 172]. За нашими спостереженнями сполучник *і* (*й*) може й самостійно поєднувати предикативні частини у складносурядній конструкції з приєднувальним значенням: *Адже я також був самотній, і цій самотності належало стати ще безмірнішою* (І. Роздобудько).

Єднальний сполучник *і* (*й*) традиційно відносять до асемантичних сполучників, оскільки він слугує передусім для поєднання предикативних частин у складносурядному реченні і не має чіткої семантичної спеціалізації. Про це зазначає С. Вяткіна: “Сполучник *і* здатний під впливом контексту (співвідношення

модально-часових форм дієслів-присудків, лексичне наповнення частин складного речення, наявність конкретизаторів) виступати в якості засобу оформлення різноманітних семантичних відношень. Ця здатність сполучника спонукає деяких науковців вважати його асемантичним” [5, 215].

Асемантичний сполучник *і* (*й*) формує речення як відкритої, так і закритої структури. Той факт, що складносурядні конструкції з одним і тим самим сполучником належать до різних груп, можна пояснити диференціацією змістових відношень між їхніми складовими. Якщо між предикативними частинами, поєднаними сполучником *і* (*й*), виникають темпоральні відношення, зокрема одночасності або послідовності дій, явищ, то конструкція є відкритою, тобто сурядний зв'язок потенційно необмежений, пор.: *На нас тиснуть спогади, і “попіл предків” досі “б’є в наші груди”* (І. Роздобудько) → *На нас тиснуть спогади, і “попіл предків” досі “б’є в наші груди”, і ми знову повертаємось думками в минуле* – у реченні передано значення одночасності дій; *Хтось назвав її так одного разу на перерві, й абрєвіатура пішла у народ* (Г. Вдовиченко) → *Хтось назвав її так одного разу на перерві, й абрєвіатура пішла у народ, і вже говорили так і малі, і дорослі* – у реченні наявні відношення послідовності дій, явищ. “У таких реченнях наявна повна відповідність між формальним і значеннєвим планами: синтаксична рівноправність предикативних одиниць, що передається сурядним сполучником, відповідає змістовій рівноправності обох частин”, – зазначає К. Шульжук [12, 234].

Якщо складносурядне речення передає за допомогою свого лексичного наповнення семантику причини – наслідку, умови – наслідку, зіставлення тощо, то структура є закритою, наприклад: *У нас маленьке місто, і такої кількості в крамниці не знайшлося...* (І. Роздобудько); *А варто лише якому-небудь стихійному лиху зруйнувати тиху затоку – й усі як один, виляють уверх денцями* (І. Роздобудько); *Кінь не переносив патетики, і вона її терпіти не могла* (Г. Вдовиченко). І. Вихованець називає речення такого типу вторинними конструкціями, для яких первинними є складносурядні речення відкритої структури зі сполучником *і* [2, 309]. Між предикативними частинами речення закритої структури можливі так звані граматикалізовані елементи (за визначенням І. Вихованця [2, 309]) на кшталт *тому, все ж, тільки, навіть*, які приєднані до сполучника *і* та уточнюють семантику, наприклад: *Роль держбанків на даному етапі важлива, і тому її збільшувати треба* (“Дзеркало тижня”, 21–27 червня 2008 р.); *Дружинін хазяйновито зміцняв схил, і тільки Нестеренко, повітпродкомісар Дробот та заворгінстру стояли обік дороги і про щось сперечались* (Б. Антоненко-Давидович); *Асата почувався значно слабшим, і навіть біль викликав уже не розпачливий спротив, але нудну, байдужу втому* (М. Соколян); *Ще й до нападу недуги був він наказом увільнений від авралів, і все ж на кожен аврал Ягнич з’являвся з власної волі, з почуття обов’язку, за внутрішнім своїм покликом* (О. Гончар). Витлумачення таких поєднань в сучасному українському мовознавстві є дискусійним. Одні науковці зараховують їх до сполучників (наприклад, аналітичні одиниці *і навіть, і до того ж* знаходимо

у словнику сполучників К. Городенської [3, 82–87], а інші наголошують, що такі єдності ще не стали сполучниками [2, 310]

З ознакою відкритості / закритості структури співвіднесені елементарність / неелементарність складносурядних речень. За закритої структури речення завжди є формально елементарним, оскільки асемантичний сполучник *і* (*й*) поєднує лише дві предикативні частини, наприклад: *Нам викликали таксі, і ми, з двома букетами троянд, поїхали додому* (Л. Клименко); *Збирається вся рідня, і ти радієш...* (Т. Белімова).

Речення відкритої структури можуть бути як формально елементарними, так і формально неелементарними, що залежить від кількості поєднаних сполучником *і* (*й*) предикативних частин, наприклад: *Я подала руку, і ми вийшли в коло* (І. Роздобудько) – речення формально елементарне; *Потім дмухає вітер, і все швидко згортається – докруж і під твоїми ногами, – і ти стоїш на кольоровому клаптику однією ногою в суцільній безбарвній порожнині* (І. Роздобудько) – речення формально неелементарне. Велику роль у складносурядних конструкціях відкритої структури відіграє характер видо-часової сполучуваності присудків у предикативних частинах. Подібність видо-часових параметрів головних членів речення свідчить про можливість додавання інших предикативних частин без порушення граматичних зв'язків, але за умови, що наявні у них присудки теж будуть мати тотожні характеристики.

Крім того, предикативна частина, приєднана сполучником *і* (*й*), може входити до формально неелементарного речення, у якому вже є інші сполучники між предикативними частинами: *Він не хотів одружуватися, але батько нареченої обіймав високу посаду – і це могло захистити членів родини від знищення або Я щосили втираю мазь, і його ноги поволі теплішають, а мої долоні просто-таки горять вогнем* (І. Роздобудько).

Формально елементарним реченням відповідають як семантично елементарні, так і семантично неелементарні конструкції. Так, наприклад, речення *Чекай, і я прийду* є семантично елементарним, бо в ньому поєднані одним семантико-синтаксичним відношенням тільки дві предикативні частини, які так само є семантично елементарними. Семантично неелементарні речення можуть мати дві предикативні частини, одна з яких або обидві з яких є семантично неелементарними: *Вони виростають, і я починаю листуватися із їхніми дітьми* (І. Роздобудько) – у другій предикативній частині наявні дві пропозиції – “я починаю листуватися з дітьми” і “діти є їхніми”. Речення зі сполучником *і* (*й*), у яких три й більше предикативних частини, завжди формально і семантично неелементарні.

Предикативні частини складносурядного речення бувають однотипними й різнотипними. Ми виявили, що сполучник *і* (*й*) частіше поєднує однотипні предикативні частини таких різновидів: 1) обидві частини повні двоскладні: *Колись на 8 Березня були “святкові” ціни, і ми собі могли добре заробити* (“Високий замок”, 6–8 березня 2015 р.); 2) обидві частини повні односкладні: *Розвиднілось, і мені вже не спиться; Полудень, і треба сідати до столу;* 3) одна з частин неповна двоскладна, а друга повна двоскладна: *У початкових*

класах діти вчать англійську, і далі вже – французьку; 4) обидві частини повні двоскладні ускладнені: *Спустившись на перший поверх, вона будить санітара, і той, незадоволено сопучи й позіхаючи, довго дзеленчить ключами, відмикаючи двері* (І. Роздобудько). Рідше сполучник *і* поєднує різнотипні частини: 1) одна частина є двоскладною, а інша – односкладною: *З лахами на стінах вона виглядала трохи дивно, і мені захотілося швидше навести лад* (І. Роздобудько); 2) одна з частин є нечленованою конструкцією (словом-реченням), а друга – членованою: *Гаразд, і куди ми збираємось поїхати?*

Складносурядні речення з асемантичним сполучником *і* (*й*) репрезентовані конструкціями як з вільним порядком розташування предикативних частин, так і з фіксованим. Погоджуємось з А. Грищенком, який виділяє за цим принципом три різновиди єднальних складносурядних речень: 1) складносурядні конструкції з вільним порядком розташування предикативних частин, які повідомляють про одночасність кількох дій або станів; 2) складносурядні речення з фіксованим порядком складових частин, кількість яких, як і в конструкціях першого різновиду, не визначена граматичними і семантичними чинниками; вони містять значення послідовності дій або станів; 3) єднальні складносурядні речення з обмеженою кількістю предикативних частин та їхньою фіксованою позицією, які пов'язані між собою причиново-наслідковою, умовно-наслідковою, результативно-висновковою залежністю [9, 388–389]. За вільного порядку предикативні частини можна переставляти, причому це не впливатиме на семантико-синтаксичні відношення у реченні і свідчатиме про їхню значеннєву зворотність: *Йому було і комфортно, й затишно, і сімейний побут влаштовував* (Т. Белімова) → *Сімейний побут влаштовував, і йому було і комфортно, й затишно*; *У неї рудий кучерик на потилиці й сережка-крапелька виблискує в рожевому вусі* (І. Роздобудько) → *У неї сережка-крапелька виблискує в рожевому вусі й рудий кучерик на потилиці*. Розглянемо детальніше складносурядні речення з фіксованим порядком розташування предикативних частин. Переставлення складників у цьому випадку неможливе, що зумовлено двома факторами: 1) змістовими відношеннями, що виражені за допомогою лексичного наповнення предикативних частин, оскільки сполучник *і* є асемантичним; 2) формальними особливостями предикативних частин. У першому випадку переставлення предикативних частин порушує логіку думки. Зокрема це речення, у яких: 1) описані події, явища відбуваються послідовно: *Мсьє прочинив двері, і увійшов Іванко-Джон* (І. Роздобудько); *1954 року дітей репресованих звільнили з-під комендатури, і бабця забрала мене до Львова* (“Високий замок”, 6–8 березня 2015 р.); 2) передано зв'язок зіставлених подій: *Я міг упізнати її де завгодно, і вона знаходила мене – де завгодно* (І. Роздобудько); *Досить вимушено і напружено розпитував її про спільних дворових друзів, і вона так само ввічливо і стримано щось відповідала* (Т. Белімова); 3) у реченні наявна семантика невідповідності: *Такий солідний пан, трохи схожий на пікінеса, – короткий ніс, великі, широко посаджені очі, – і дитяча книжка* (І. Роздобудько); 4) у реченні репрезентовано події, явища, які протиставлені одне одному: *Я тут теж одну мрію замовляла, і нічого не*

вийшло... (Г. Вдовиченко) → Я тут теж одну мрію замовляла, **проте** нічого не вийшло; 5) друга предикативна частина обмежує інформацію про події та явища першої частини: *Всі шаленіють у скажених ритмах, і тільки він тупцює на місці, мов петеушник* (Т. Белімова); 6) події, явища перебувають між собою у відношенні причини та наслідку: *Діти не брешуть, і я мав надію саме зараз почути правду* (І. Роздобудько) → Я мав надію саме зараз почути правду, **бо** діти не брешуть; *Донька піросла, вже не так потребувала моєї постійної уваги, і я визвалася допомагати чоловікові в роботі* (М. Іванцова) → Я визвалася допомагати чоловікові в роботі, **тому що** донька піросла, вже не так потребувала моєї постійної уваги; 7) між зіставлюваними подіями, явищами виникають відношення умови та наслідку: *Просто на хвилинку припустити це – і вже судомить щось там усередині* (Т. Белімова) → Якщо на хвилинку припустити це, уже судомить щось там усередині; *Я відкрию її (жест), і ти побачиш діамантову обручку* (І. Роздобудько) → **Якщо** я відкрию її (жест), ти побачиш діамантову обручку; 8) між подіями, явищами наявні допустові відношення: *Так, результат такої політики буде очевидний мінімум років через 10 – і все ж згодом саме Румунія може створити нову реальність у регіоні* (“Дзеркало тижня”, 13 травня – 5 червня 2009 р.) → **Хоч** результат такої політики буде очевидний мінімум років через 10, все ж згодом саме Румунія може створити нову реальність у регіоні; 9) друга предикативна частина уточнює подію, явище у першій частині: *У нього необмежений вибір, і в цей перелік аж ніяк не входить його старання учениця* (І. Роздобудько); 10) друга предикативна частина містить результат дії: *Підкоряючись власному азарту, я робив слабких багатими – і вони ставали сильними* (І. Роздобудько); *Кілька обережних обертів викруткою, і ручка сіла на місце* (Г. Вдовиченко); 11) у другій частині йде мова про несподівану, раптову дію або явище: *Змах руки – і я лечу над нею* (І. Роздобудько); *Тільки в голові промайнуло коротке запитання: “Невже?” – й одразу невидима завіса насунулася на втомлений мозок* (І. Роздобудько). У другому випадку переставленню предикативних частин перешкоджають такі формальні особливості: 1) контекстуальна неповнота другої предикативного складника: *Але вираз обличчя у нього був хороший, і слова, мабуть, теж* (Г. Вдовиченко); 2) наявність у другій частині анафоричного займенника, співвідносного з іменником першої частини: *Крім того, в кінці алейки забілили халати лікарів, і мені не хотілося опинитися перед ними в дурному становищі* (Л. Клименко); *До кінця вулиці і початку лісу залишався один невеличкий квартал, і я вирішила здолати його, дійти до дерев і трохи піднятися на пагорб* (І. Роздобудько); 3) лексичні конкретизатори розгортання подій, які можуть бути або в обох предикативних частинах, або тільки в другій: **Раніше** ми читали дуже багато, **і тепер** нам знадобились ці знання; *Часом ці лабіринти вели в глухий кут, і тоді я, тримаючи камінь у долоні, шукав інших виходів* (І. Роздобудько).

Ще однією визначальною формально-граматичною й семантико-синтаксичною ознакою складносурядних речень є спосіб оформлення незалежної предикації.

Це поняття ввела Р. Христіанінова [11, 176]. За аналізу фактичного матеріалу було виявлено, що переважну кількість складносурядних конструкцій, поєднаних сполучником *і* (*й*), становлять типові (за визначенням Р. Христіанінової [11, 176]) речення, у яких реалізовано результат мислення, а описані ситуації усвідомлені ще до моменту мовлення: *Я вже сиділа у приймальні, і моє лице, коричневе з переляку, дуже пасувало за кольором до шкільної форми* (Н. Шевченко); *Вдома мене колективно присоромили, і я годину просила прощення у Розалії Романівни* (Л. Клименко). Рідше знаходимо складносурядні конструкції, друга частина яких доповнює першу, є висновком чи оцінкою сказаного, виникає у свідомості мовця пізніше порівняно з основним висловлюванням. Услід за Р. Христіаніновою зараховуємо такі речення до специфічних. С. П. Бевзенко говорить про певну нерівноправність предикативних частин, поєднаних приєднувальними сполучниками [1, 171]. Приєднувана предикативна частина завжди стоїть у постпозиції: *Галасливі зграйки школяриків, – і де їх стільки береться?* (Т. Белімова); *Він ніколи не робив нам подарунки, і вітання теж були не в його стилі* (Н. Шевченко).

Іноді в складносурядних реченнях з асемантичним сполучником *і* кількість граматичних та змістових ланок не збігається, що призводить до зміщення та зміни синтаксичного зв'язку. Він виникає між структурними компонентами, які не мали б бути поєднаними безпосередньо. Це речення з імплікованими змістовими ланками, які побудовані за принципом складносурядних, але є трансформами складнопідрядних: *Я все свідоме життя ніс на своїх плечах вантаж різних знань, думок, сумнівів, і – так склалося – мені досі не було на кого скинути хоча б половину цього тягаря* (І. Роздобудько) → *Я все свідоме життя ніс на своїх плечах вантаж різних знань, думок, сумнівів, щоб передати його іншим, і – так склалося – мені досі не було на кого скинути хоча б половину цього тягаря*.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Конструкції зі сполучником *і* (*й*) являють собою групу складносурядних речень, що має різну семантику та формально-граматичні особливості. Сполучник *і* (*й*) є асемантичним та поєднує предикативні частини з єднальною семантикою, яка може ускладнюватися іншими відтінками значень (причина – наслідок, умова – наслідок, зіставлення, протиставлення, обмежування, відповідність чи невідповідність, допуст, поширення, доповнення, результат чи висновок дії тощо). Асемантичний сполучник *і* (*й*) формує речення як відкритої, так і закритої структури. Складносурядні речення з досліджуваним сполучником репрезентовані формально елементарними та формально неелементарними, семантично елементарними та семантично неелементарними структурами. Порядок розташування частин у таких реченнях буває вільним та фіксованим, а самі частини – однотипними і різнотипними. За способом оформлення незалежної предикації складносурядні конструкції зі сполучником *і* (*й*) можуть входити до групи типових та специфічних складносурядних речень. Перспективу дослідження вбачаємо в подальшому дослідженні складносурядних речень із позицій функційної граматики.

Література

1. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис : [навч. посібн.] / Бевзенко С. П., Литвин Л. П., Семеренко Г. В. – К. : Вища школа, 2005. – 270 с.
2. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : [підручник для студ. філол. фак. вуз.] / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
3. Городенська К. Граматичний словник української мови: сполучники / К. Городенська. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2007. – 340 с.
4. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Синтаксис : [монографія] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 662 с.
5. Синтаксис современного русского языка : [учебник] / [под. ред. С. В. Вяткиной]. – СПб. : СПбГУ ; М. : Академия, 2009. – 346 с.
6. Слинко І. І. Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання : [навч. посібн.] / Слинко І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. – К. : Вища школа, 1994. – 670 с.
7. Современный русский язык : [учеб. для філол. спец. ун-тов] / [под. ред. В. А. Белошапковой]. – М. : Высш. шк., 1989. – С. 532–792.
8. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл.] / [за заг. ред. С. О. Карамана]. – К. : Літера ЛТД, 2011. – С. 445–450.
9. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1972. – 516 с.
10. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис : [підручник] / Мойсієнко А. К., Арібжанова І. М., Коломийцева В. В. – К. : Знання, 2010. – 374 с.
11. Христіанінова Р. О. Формально-граматична організація складносурядних речень / Р. О. Христіанінова // Наукові записки Бердянського держ. пед. ун-ту. Філологічні науки : [зб. наук. ст.] / [гол. ред. В. А. Зарва]. – Бердянськ : ФО–П Ткачук О. В., 2014. – Вип. IV. – С. 171–179.
12. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : [підручник] / К. Ф. Шульжук. – К. : ВЦ “Академія”, 2004. – 408 с.

Анотація

У статті систематизовано та ієрархізовано вже описані аспекти формально-граматичної та семантико-синтаксичної організації складносурядних речень зі сполучником *і* (*й*), запропоновано власне бачення деяких формальних та семантичних ознак цих мовних одиниць. Проаналізовано семантико-синтаксичну організацію досліджуваних речень і виявлено, що сполучник *і* (*й*) є асемантичним та поєднує предикативні частини з єднальною семантикою, яка може ускладнюватися іншими відтінками значень. Виокремлено різновиди складносурядних речень зі сполучником *і* (*й*) за формальними параметрами.

Ключові слова: складносурядне речення, формально-граматична організація речення, семантико-синтаксичні відношення, предикативна частина, асемантичний сполучник.

Аннотация

В статье систематизированы и иерархизированы уже описанные аспекты формально-грамматической и семантико-синтаксической организации сложносочиненных предложений с союзом *и*, предложено собственное видение некоторых формальных и семантических признаков этих языковых единиц. Проанализирована семантико-синтаксическая организация исследуемых предложений, выявлено, что союз *и* является асемантичным и сочетает предикативные части с соединительной семантикой, которая может осложняться другими оттенками значений. Выделены разновидности сложносочиненных предложений с союзом *и* по формальным параметрам.

Ключевые слова: сложносочиненные предложения, формально-грамматическая организация предложения, семантико-синтаксические отношения, предикативная часть, асемантичный союз.

Summary

There are systematized and structured aspects of formal-grammatical and semantic-syntactical organization of the compound sentences with conjunction *i* which have already been described, offered own vision of some formal and semantic features of linguistic units in the article. Author analyzed the semantic-syntactical organization of researched sentences. Was revealed that conjunction *i* (*ü*) is asemantic and combines the predicative semantics that can be complicated by other shades of meanings. The author distinguishes types of the compound sentences with the conjunction *i* (*ü*) by formal parameters.

Keywords: compound sentence, formal-grammatical organization of the sentence, semantic-syntactical relations, predicate part, asemantic conjunction.

УДК 811.161.2'373(045)

Семашко Т. Ф.,
кандидат філологічних наук,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ОБРАЗНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАЗВ ОРГАНІВ ПЕРЦЕПЦІЇ У СТРУКТУРІ УСТАЛЕНИХ СТЕРЕОТИПНИХ НОМІНАЦІЙ

Проблема дослідження схематизовано-типизованого знання, яке визначається як стереотипне, залишається актуальною у результаті фокусування сучасної лінгвістики на антропочиннику та зміщенні ракурсу сучасних мовознавчих студій на когнітивну, культурологічну площину. В означеному напрямку важливим є з'ясування явища стереотипізації як вмістилища мовного досвіду носія етнічної свідомості і місця в ньому сенсорних процесів, що забезпечують пізнавальний контакт людини з об'єктивним світом і служать підґрунтям для подальшої ментальної обробки й мовного позначення [9, 42].

Термін "стереотип" отримав загальне визнання завдяки дослідженню В. Ліппмана, у праці якого "Суспільна думка" ("Public Opinion", 1922 р.) було означено поняття стереотипу, під яким дослідник розумів створену культурою особливу форму сприйняття навколишнього світу, візуальний образ, що безпосередньо впливає на почуття людини ще до того, як вони нею усвідомлюються ..., бо "існує певний зв'язок між подіями, які відбуваються ззовні, і свідомістю, через яку вони (ці події) пропускають" [3, 102]. В. Ліппману вдалося виявити реальний феномен, визначивши його як упорядковану, схематичну, детерміновану культурою "картинку світу" в людській свідомості, спрощений і неточний образ соціальної дійсності, створений людиною не в результаті особистого досвіду, а швидше через суспільний переказ, що важко піддається змінам та опокликаний заощаджувати зусилля при сприйнятті складних соціальних об'єктів і захищати соціально-психологічні та ідеологічні цінності, позиції і права певної соціальної спільноти.

Проблема стереотипування при співжитті різних етносів чи націй, коли на основі спостережень за звичками, традиціями, побутовими умовами життя відбувається розмежування на "своїх" і "чужих". Результати цих спостережень та їх оцінка передаються за допомогою мови, бо мова – це матеріальна основа, на